

Dispersie van onvolwassen Knobbelzwanen met halsbanden

Jan H. Beekman, Kees Koffijberg & Richard Ubels

Het onderzoek

Sinds 1979 doet de Zwanenwerkgroep Avifauna Groningen onderzoek aan Knobbelzwanen. Het studiegebied beslaat de hele provincie Groningen. Het onderzoek beoogt onder andere de populatiedynamiek te bestuderen, middels broedvogelinventarisaties en gegevens over broedsucces, overleving en immigratie/emigratie. Hiervoor worden jaarlijks zo veel mogelijk jonge Knobbelzwanen geringd. In 1989 en 1990 werden in totaal honderd jonge vogels tevens voorzien van een gele plastic halsring en pootring, met een inscriptie bestaande uit twee letters gevolgd door twee cijfers. Deze ringen zijn met een telescoop af te lezen tot op een afstand van 800 meter. In beide jaren werden in 25 willekeurige broedsels steeds twee jongen van een halsband voorzien, in principe een mannetje en een vrouwtje.

Het doel van dit deelonderzoek is om omzwervingen van onvolwassen vogels, tussen het moment van vliegvlug worden en het moment dat ze zich ergens vestigen als broedvogel, in detail te volgen. Dit blijkt niet mogelijk met vogels die alleen een (veel moeilijker afleesbare) metalen ring dragen. Daarnaast hopen wij inzicht te krijgen in het aandeel van de in Groningen geboren jongen, die later buiten het studiegebied gaan broeden (emigratie). Tot 1 januari 1991 werden 855 terugmeldingen ontvangen. Van de vogels die in 1989 als jong werden geringd, worden hier enkele voorlopige resultaten besproken.

Overleving

Van de vijftig vogels zijn er zeven dood teruggemeld, waarvan zes in de eerste herfst en winter. Uitgaande van een terugmeldingspercentage van 45% voor Knobbelzwanen (gegevens Nederlandse Ringcentrale) gaan wij er van uit dat ongeveer 15-20 vogels inmiddels dood zijn, en dus nog 30-35 vogels leven.

Verspreiding

Per periode van drie maanden is het aantal teruggemelde individuen per provincie weergegeven in tabel 1. Het valt op dat de meeste jongen in hun eerste winter relatief dicht bij hun geboorteplaats blijven. Daarbij moet opgemerkt worden dat de winter van 1989/1990 erg zacht was. In strenge winters verwachten wij meer wegtrek naar het zuidwesten. In de zomer verspreiden de vogels zich sterk. Dit is het gevolg van ruitrek naar onder andere het IJsselmeer. Na de rui keren weinig vogels terug naar Groningen. Opvallend is, dat het totaal aantal teruggemelde indivi-

duen sterk afneemt in de zomer en daarna. Dit zou op grond van sterfte niet te verklaren zijn. Het lijkt erop dat een belangrijk deel van de vogels over het hoofd wordt gezien, zeker buiten de provincie Groningen, waar de waarnemingsintensiteit waarschijnlijk veel lager is dan in Groningen zelf.

Ruitrek

Vóór de ruiperiode trekt een deel van de Groninger vogels eerst naar het Lauwersmeer. In mei 1990 werden hier maximaal 400 Knobbelzwanen geteld en werden zeven verschillende halsbanden afgelezen. Hiervan bleef er één in het Lauwersmeer ruïen; twee andere vogels ruiden later op het IJsselmeer en de rest werd niet meer gezien. Van in totaal vijftien vogels is de ruipaats bekend. Dat is slechts de helft van wat er nog in leven zou moeten zijn. Uiteindelijk ruiden er twee vogels in het Lauwersmeer, tien op het IJsselmeer, één in Limburg langs de Maas en ten slot-

Lees verder op bladzijde 144.

provincie	okt.-dec. 1989	jan.-mrt. 1990	april-juni 1990	juli-sept. 1990	okt.-dec. 1990
Groningen	44 (98%)	36 (95%)	24 (62%)	2 (14%)	1 (9%)
Friesland	1 (2%)		5 (13%)	3 (21%)	6 (55%)
Drenthe			1 (3%)		
Overijssel					1 (9%)
Gelderland					
Utrecht					1 (9%)
N.-Holland		1 (3%)	1 (3%)	1 (7%)	
Z.-Holland					1 (9%)
Zeeland					
N.-Brabant					
Limburg			2 (5%)	1 (7%)	1 (9%)
Flevoland			3 (8%)	7 (50%)	
Duitsland		1 (3%)	3 (8%)		
totaal	45	38	39	14	11

Tabel 1. Teruggemelde individuele Knobbelzwanen (aantal en percentage) per provincie en per periode van drie maanden.

Vervolg van bladzijde 121.

te twee in Noord-Duitsland of Denemarken. Van minstens vijftien vogels is de ruiplaats echter niet bekend! Binnen Nederland zouden nog vogels geruid kunnen hebben in de Grevelingen/Krammer-Volkerak/Haringvliet. Verder was uit terugmeldingen van vogels met alleen metalen ringen en uit waarnemingen van trekkende Knobbelzwanen al gebleken dat sommige van onze vogels in noordoostelijke richting trekken om in de Oostzee (Duitsland, Denemarken) te gaan ruien. Tot dusverre is dat echter nog niet beschreven. De schaal waarop deze ruitrek plaatsvindt, blijft vooralsnog onduidelijk, maar wij vermoeden dat het aanzienlijk kan zijn. In het voorjaar van 1991 werden opnieuw vier Knobbelzwanen met halsbanden, afkomstig uit Groningen, waargenomen in Noord-Duitsland. Daaronder bevonden zich overigens twee jongen uit de zomer van 1990. Opvallend is, dat alle zes vogels die uit Noord-Duitsland werden teruggemeld, mannetjes waren. Wij beschouwen dit aantal voorlopig te gering om er conclusies aan te ver-

binden en daarom hopen wij het onderzoek nog enige jaren voort te zetten.

Uit het bovenstaande blijkt dat het onderzoek interessante nieuwe gegevens oplevert. Het beeld is echter nog verre van compleet. Dit zal deels te wijten zijn aan de nog geringe bekendheid met het project, en de daarmee samenhangende lagere waarnemingsintensiteit buiten de provincie Groningen. Dit artikel is dan ook bedoeld om meer vogelaars te attenderen op het halsbandonderzoek. Nieuwe waarnemingen (halsbandcode, datum, plaats, Amersfoort-coördinaten, relaties met andere vogels en eventuele opmerkingen) worden derhalve gaarne tegemoet gezien op onderstaand adres. Gelieve de waarnemingen niet naar de Ringcentrale te zenden in verband met administratiekosten. De Zwanenwerkgroep verzorgt aan het eind van elk jaar zelf de berichtgeving aan de waarnemers. Een ieder ontvangt dat een overzicht met de ringgegevens en alle andere waarnemingen van die vogels die door hem of haar werden teruggemeld.

■ Jan H. Beekman, Kees Koffijberg & Richard Ubels, Zwanenwerkgroep Avifauna Groningen, per adres Pluimstraat 33 A, 9711 SV Groningen.